

■ Prof. Dr. Arzu AŞÇI* ■

CEZA MUHALEMESİ HUKUKUNDA UZLAŞTIRMA KURUMUNA KISA BİR BAKIŞ

BRIEF OVERVIEW AT MEDIATION IN CRIMINAL PROCEDURE LAW

ÖZET

Bu çalışmada uzlaştırmanın hukuksal niteliği, uzlaştırmanın Ceza Muhakemesi Kanunundaki yeri, uzlaştırmanın kapsamı, kimlerin uzlaştırıcı olabileceği gibi konular ele alınmıştır. Uzlaştırıcı görevlendirildikten sonra yapılan uzlaşma teklifi, müzakere-leri, uzlaşmada edimin önemi ve hazırlanan uzlaştırma raporu hem Ceza Muhakemesi Kanunu hem de Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği ışığında değerlendirilmiştir. Uzlaşma kapsamına giren suçların genişletilmesi ile birlikte bir uzlaştırıcıya düşen görevin önemi ve uzlaşmanın temel fikri olan onarıcı ataletin günümüzdeki topluma yeniden kazandırma amacına getirdiği yenilikler değerlendirilmiştir. Uzlaşmanın fail açısından yalnızca uzlaşan kişiye etki etmesi sonucunda mağdurun uzlaşacağı kişiyi seçebilmesi sorunu da ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uzlaştırma, Onarıcı Adalet, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, Ceza Hukuku

ABSTRACT

This study deals with matters like the legal quality of mediation, the place of mediation in the law of criminal procedure, the scope of mediation, and who can be mediator. The proposal of mediation that is suggested once a mediator has been assigned, related negotiations, the importance of deed in mediation and the mediation report are handled in the light of both the law of criminal procedure and the criminal procedure mediation regulation. Hand in hand with the widened extent of the criminal deeds that are eligible to a mediation, the importance of a mediator and the innovation that restorative justice adds to the aim of reintegrating individuals to the society as the fundamental idea of mediation are discussed. Also, the concern that the victim can opt the person with whom they can mediate and the fact that only the person who mediates shall draw benefits from mediation is also tackled.

Keywords: Mediation, Restorative Justice, Mediation in Criminal Procedure Law, Criminal Law

* İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, arzu.asci@izmirekonomi.edu.tr

GİRİŞ

24.11.2016 tarih ve 6763 sayılı Kanun ile Ceza Muhakemesi Kanunu'nun madde 253'de uzlaşma olarak yer alan başlık uzlaştırma olarak değiştirilmiştir. Bununla birlikte uzlaştırma müessesesinin kapsamı da genişletilerek, daha önce uzlaştırma kapsamında olmayan bazı suçlar da uzlaştırma kapsamına alınmıştır. Ayrıca uzlaştırmaya konu suçların genişletilmesi açısından halen talepler olduğu da bilinmektedir. Cezalandırıcı adalet anlayışına dayanan geleneksel sistemlerde karşılaşılan bazı önemli sorunlar yeni arayışlara yol açmıştır. Suçun neden olduğu yaraların giderilememesi, barışın sağlanamaması ve tarafların topluma yeniden kazandırılmaması bilinen sorunlardır¹. Uzlaştırma müessesesinin onarıcı adalet fikrine dayandığı söylenebilir. Onarıcı adaletin ise suça verilecek olan tepkinin belirlenmesinde hem mağdurun hem de failin aktif olarak katılabilecekleri, failin sorumluluk üstleneceği, mağdurun maddi ve/veya manevi zararının giderileceği ve toplumsal barışın yeniden sağlanacağı bir kurum olduğu söylenebilir². Uzlaştırma kurumunun en önemli amaçlarından biri mağdurun zararının giderilmesi olduğu gözden uzak tutulmaması gerekmektedir.³ Bununla birlikte suç nedeniyle verilecek tepki, öncelikli olarak failin cezalandırılması değil, onarmadır (restorasyon)⁴.

Uzlaştırma kurumunun amaçlarından biri de yargının iş yükünü azaltmaktır. Özellikle soruşturma evresinde uzlaştırma yoluna gidilme

¹ Uludağ, Şener, Onarıcı ve Cezalandırıcı Adalet: Paradigma Değişikliğini Tetikleyen Şartlar, Polis Bilimleri Dergisi, C: 13 (4), 2011, s.140.

² Ketizmen, Muammer, "Uzlaşmanın Sirayet Etmezliği İlkesinin Sonucu Olarak Mağdurun Yargılanacak Kişiyi Seçebilme Yetkisi" Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, 2010, s. 1-10.

³ Dölling, Dieter, "İşlenen Suçlar Nedeniyle, Suç Faileri Ve Mağdurları Arasında Ara Buluculuk (Mediation)", (Özet Çev. Dönmezer, Sulhi) Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, (Yayına Hazırlayan, Yenisey, Feridun), 2005, s. 16.

⁴ Duff, Antony, "Restoration And Retribution" Restorative Justice And Criminal Justice, Competing Or Reconcilable Paradigms (Ed. Von Hirsch, Andrew / Roberts, Julian V. / Roach, Kent / Schiff, Mara), Oxford – Portland – Oregon, 2003, s. 43.

si, mahkemelere yansıyan dava sayısını azaltarak iş yükünün ve uzun süren yargulamaların azalmasını sağlayacaktır⁵.

Uzlaştırma ilk etapta soruşturma evresinde başvuru alan bir kurum olsa da, herhangi bir sebepten ötürü kovuşturma evresine geçildikten sonra suçun uzlaştırma kapsamında olduğu anlaşılması durumunda kovuşturma evresinde de uzlaştırma yoluna gidilebilmesi mümkün kılınmıştır (CMK m. 254/1). Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği (CMUY) m. 22/1’de hangi durumlarda kovuşturma evresinde, yani kamu davası açıldıktan sonra, uzlaştırma yoluna başvurulması gerektiğini açıkça belirtmiştir. Buna göre kovuşturma konusu, suçun hukuki niteliğinin değişmesi nedeniyle uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması; soruşturma evresinde uzlaşma teklifinde bulunulması gerektiğinin ilk olarak kovuşturma evresinde anlaşılması; Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame düzenlenmeksizin, iddianame yerine geçen belge ile doğrudan mahkeme önüne gelen uzlaşmaya tabi bir suçun varlığı ve kovuşturma evresinde kanun değişikliği nedeniyle suçun uzlaşma kapsamına girmesi olabilir. Bununla birlikte soruşturma evresinde suçun uzlaştırma kapsamına giren bir suç olduğunun gözden kaçırılıp iddianamenin düzenlenmesi CMK m. 174/1-c gereğince iddianamenin iadesi sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Genel olarak uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olması gerekmektedir (CMK m. 253/1). Bu koşul, suça sürüklenen çocuklar bakımından da geçerlidir. Bu durumda kamu tüzel kişilerine karşı işlenen suçlarda uzlaşmanın mümkün olmadığını söyleyebiliriz.

Uzlaşmanın niteliği ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre; fail ile mağdur uzlaşarak muhakemeye engel olmaktadır. Bu yönüyle uzlaştırma bir muhakeme kurumudur. Ancak uzlaşma failin cezalandırılmasını da ortadan kaldırmaktadır. Bu yönüyle de maddi

⁵ Asuman A. İnceoğlu - Ulaş Karan, “Türkiye’de Ceza Davalarında Uzlaşma Uygulamaları: Hukuki Çerçevenin Değerlendirilmesi”, Onarıcı Adalet- Mağdur Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008.

ceza hukuku kurumudur. Uzlaştırmanın bir muhakeme engeli olduğu yönünde görüşlerin de bulunduğunu belirtmek gerekir⁶. Yargıtay, uzlaşmayı, karma nitelikli bir kurum olarak kabul etmektedir. Buna göre uzlaşma bir yönüyle usul hukuku kurumu; bir diğer yönüyle ceza ilişkisini sona erdirdiği için maddi ceza hukukuna ait bir hukuksal kurumdur⁷.

I. ONARICI ADALET

A. Genel Olarak

Onarıcı adaletin suça verilecek olan tepkinin belirlenmesinde hem mağdurun hem de failin aktif olarak katılabilecekleri, failin sorumluluk üstleneceği, mağdurun maddi ve/veya manevi zararının giderileceği ve toplumsal barışın yeniden sağlanacağı bir kurum olduğunu daha önce belirtmiştik. Cezalandırıcı adaletin aksine onarıcı adalet düşüncesinde ceza adaletine onarıcı mercelerle bakmak anlamına geldiği söylenebilir⁸. Suçun devlete ve devletin öngördüğü yasak ve emirlere karşı işlendiği anlayışı terk edilip, daha çok fail ve mağdur arasında cereyan ettiği görüşünün benimsenerek, suça verilecek tepkinin mağdurun ve failin bir araya gelerek belirlenmesi amaçlanmaktadır⁹. Onarıcı adalet suç nedeniyle ortaya çıkan zararın giderilmesini amaçlayan, suç olgusuna mağdur merkezli bakan ve uyuşmazlığı geçmiş yerine geleceğe yönelik çözmeye çalışan bir kurumdur¹⁰.

⁶ Ünver, Yener, Hakeri, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet, 5. Baskı, Ankara, 2012, s. 119.

⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu 30.10.2007, 4- 200/219; 4.CD. 13.6.2007, 4984/5662.

⁸ Zehr, Howard, Changing Lenses, A New Focus On Crimeand Justice, Herald Press, USA-Canada 2005, s. 177 vd.

⁹ Akçay, Püren, Onarıcı Adalet Modeli Çerçevesinde Uzlaştırma ve Çocuk Mahkemelerinde Uygulanması, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 9, 2011, s. 129.

¹⁰ Sümer, Osman, Suç Önleme İşlevi Açısından Uzlaşma, Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi (Editörler: Güncel Önkal – Özgür Sari), Ankara 2013, s. 49.

B. Onarıcı Adalet Kavramı

Onarıcı adalet Anglo-sakson hukuk sistemine dayanmaktadır. Onarıcı adalet kavramının yanı sıra “toplumsal adalet”, ilişkisel adalet”, “toplum temelli adalet” ve “düzeltici adalet” ifadeleri de kullanılmaktadır¹¹. Onarıcı adalet kavramı artık dünya genelinde fail ile devlet arasında ortaya çıkan ceza ilişkisinden farklı olarak, fail ile mağdur arasında ortaya çıkan uyuşmazlığın ilgililerin bir araya gelmeleri ile iyileştirilmesine olanak sağlayan bir kurum olarak tanımlanabilir. Bu şekilde mağdurun suçun etkilerini doğrudan faile anlatmasına, failin işlediği suçu ve etkilerini doğrudan mağdurdan öğrenmesine olanak sağlaması onarıcı adaletin önemli sonuçlardan biridir. Bu şekilde onarıcı adalet, failin topluma yeniden kazandırılması amacına da hizmet edilmiş olmaktadır.

II. UZLAŞTIRMANIN KOŞULLARI

Uzlaştırmanın koşullarına baktığımızda dört koşulun bir arada bulunması gerektiğini görüyoruz¹²:

- A. Uzlaşma kapsamına giren bir suçun bulunması
- B. Suçun işlendiğine dair yeterli şüphe bulunması
- C. Fail ve mağdurun özgür iradeleri ile bir edim üzerinde anlaşmış olmaları ve
- D. Edimin yerine getirilmesi

¹¹ Kavramlar için bakınız: Baytaç, Abdullah Batuhan, Onarıcı Adalet Genel Bir Bakış, İÜHFİM, CLXXI, Sayı: 1, s.117-130, 2013, s.118.

¹² Centel, Nur, Hamide Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, 13. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2016 s. 526; Özbek, Veli Özer, Doğan, Koray, Bacaksız, Pınar, Tepe, İlker, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 831; Soygüt Aslan, Mualla Buket, Türk Ceza ve Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma Kurumu, İstanbul, 2008; Toroslu, Nevzat, Feyzioğlu, Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, 10. Baskı, 2012, Ankara, Savaş Yayınları; Yenisey, Feridun, Nuhoğlu, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Baskı, 2017, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

A. Uzlaşma Kapsamına Giren Bir Suçun Bulunması

Hangi suçların uzlaştırma kapsamına girdiği, CMK m. 253/1. ve 2. fıkrasında açıkça belirtilmiştir. Belirtilen suçlar dışındaki suçlarda uzlaştırma yoluna gidilmesi mümkün değildir. Buna göre soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar; şikâyete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, Türk Ceza Kanununda yer alan kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, madde 86; madde 88); taksirle yaralama (madde 89); tehdit (madde 106, birinci fıkra); konut dokunulmazlığının ihlali (madde 116); hırsızlık (madde 141); dolandırıcılık (madde 157); çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (madde 234); ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, madde 239) suçları uzlaştırma kapsamındadır. Ayrıca soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olanlar hariç olmak üzere; diğer kanunlarda yer alan suçlarla ilgili olarak uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için kanunda açık hüküm bulunması gerekir.

Şikâyete bağlı suçlarda uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için öncelikle şikâyet şartının gerçekleşmiş olması gerekmektedir. TCK m. 73/1 gereğince soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suç hakkında yetkili kimse altı ay içinde şikâyet hakkını kullanmadığı takdirde soruşturma ve kovuşturma yapılamaz. Bu durumda yetkili kimse şikâyet hakkını kullanmadığı takdirde uzlaşma yoluna gidilmesi de mümkün değildir.

TCK m. 86/1 katalog suçlardan, 2. fıkra ise şikâyete bağlı olduğundan uzlaştırma kapsamında olduğu söylenebilir. TCK m. 88'de düzenlenen kasten yaralama suçunun ihmali davranışla işlenmesi de katalog suçlar arasındadır. TCK m. 86/3'de ise kasten yaralama suçunun nitelikli halleri düzenlenmiştir ve uzlaştırma kapsamında değildir. Ayrıca TCK m. 87'de netice sebebiyle ağırlaşmış kasten yaralama suçları da uzlaştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

TCK m. 106/1 - 1. cümlesinde yer alan tehdit suçunun basit hali katalog suçlardan olduğundan, 2. cümlesinde yer alan daha az cezayı gerektiren hali ise şikâyete bağlı olduğundan uzlaştırma kapsamındadır.

TCK m. 116/1 ve 2’de yer alan konut dokunulmazlığının ihlali suçları şikâyete bağlıdır ve bu sebeple de uzlaştırma kapsamındadır. TCK m. 116/4’de suçun gece vakti işlenmesi daha fazla ceza gerektiren nitelikli hal olarak kabul edilmektedir ve CMK m. 253 gereğince açıkça uzlaştırma kapsamına alınmıştır.

TCK m. 141’de yer alan basit hırsızlık suçu katalog suçlardandır. TCK m. 142 ve 143’de yer alan nitelikli hırsızlık suçları uzlaşma kapsamı dışında tutulmuştur. Bunun ile birlikte belirtmek gerekir ki nitelikli hırsızlık suçunun belirli akrabalık derecesine sahip kişiler tarafından işlenmesi durumunda suç şikâyete bağlanmıştır ve uzlaştırma kapsamındadır(TCK m. 167/2)¹³.

TCK m. 157’de yer alan dolandırıcılık suçunun basit hali katalog suçlardan olduğundan uzlaştırma kapsamındadır.

TCK m. 234’de yer alan çocuğun kaçırılması ve alıkonulması suçu hem basit hem de nitelikli hali olarak açıkça uzlaştırma kapsamına alınmıştır.

TCK m. 239’da yer alan ticarî sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması suçunda yer alan basit hali (birinci fıkra) şikâyete bağlı olduğundan uzlaştırma kapsamındadır. Üçüncü fıkrada yer alan suçun nitelikli hali açıkça uzlaştırma kapsamına alınmıştır. TCK m. 239/4’de yer alan nitelikli hali ise uzlaştırma kapsamında değildir¹⁴.

¹³ Nitelikli hırsızlık suçunun ve hırsızlık suçunun gece vakti işlenmesi durumunda (TCK m. 142 ve 143) belirli akrabalık derecesi bulunan kişilere karşı işlenmesi TCK m. 167/2’de cezada indirim sebebi ve suçun ayrıca şikâyete bağlı olması sonucunu doğurmaktadır. Bu suçların haklarında ayrılık kararı verilmiş olan eşlerden birinin, aynı konutta beraber yaşamayan kardeşlerden birinin, aynı konutta beraber yaşamakta olan amca, dayı, hala, teyze, yeğen veya ikinci derecede kayın hısımlarının zararına olarak işlenmesi halinde; ilgili akraba hakkında şikâyet üzerine verilecek ceza yarı oranında indirilir.

¹⁴ TCK m. 239/4’de yer alan ticarî sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması suçunun cebir veya tehdit kullanarak işlenmesi daha fazla ceza gerektiren nitelikli hal olarak sayılmıştır ve CMK m. 253 uyarınca açıkça uzlaştırma kapsamından çıkarılmıştır.

Suçta sürüklenen çocuklar bakımından CMK m. 253/1-c farklı bir düzenleme getirmektedir; ayrıca, suçta sürüklenen çocuklar bakımından, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar da uzlaştırma kapsamındadır.

CMK m. 253/3 gereğince soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olsa bile cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda uzlaşma yoluna gidilmesi mümkün değildir. Bu madde bir çeşit uzlaştırma yasağı olarak da adlandırılabilir¹⁵.

Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun uzlaştırma kapsamına girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması halinde de uzlaşma hükümleri uygulanmaz (CMK m. 253/3). Bu durumda; aynı anda işlenip dosyaya dahil olan konut dokunulmazlığını ihlal ve nitelikli hırsızlık, taksirle yaralamaya sebebiyet verme ve taksirle ölüme sebebiyet verme suçlarından dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturma dosyalar ayrılarak uzlaşma süreci başlatılamaz. Bu hususta Kanun'daki düzenleme açık olmasına rağmen, Yargıtay bu hususta birbiriyle çelişen kararlar vermektedir. Örneğin Yargıtay 3. Ceza Dairesi bir kararında,

*"Saniğin mağdur ...'e yönelik yaralama eylemini sopa ile gerçekleştir-
mesi sebebiyle uzlaşma kapsamı dışında kaldığından mağdur ...'a yöne-
lik uzlaşma kapsamındaki yaralama suçu ile birlikte işlemesinden dolayı
uzlaşma kapsamında olmadığı anlaşılmalıyla saniğin mağdur ...'a yönelik
yaralama eyleminden CMK'nın 253/3-son cümle uyarınca uzlaşma yolu-
na gidilmemesinde bir hukuka aykırılık bulunmadığından tebliğnamenin
bu yöndeki bozma düşüncesine iştirak edilmemiştir".¹⁶ şeklinde karar ver-
miştir. Yargıtay'ın bu kararının isabetli olduğu görüşünderiz. Zira CMK
madde 253/3 hükmünde, mağdurun aynı kişi olup olmadığına bakıl-
maksızın uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen
bir başka suçla birlikte işlenmiş olması halinde de uzlaşma hükümlerinin
uygulanamayacağı kararda vurgulanmıştır.*

¹⁵ Özbeke, Doğan, Bacaksız, Tepe, s. 834.

¹⁶ Yargıtay 3. Ceza Dairesi'nin 05.05.2016 gün, 2016/938 E. ve 2016/11546 K. sayılı kararı

Fakat Yargıtay 4. Ceza Dairesi bir kararından benzer bir husus hakkında şu şekilde karar vermiştir:

“Sanığın, eşi ... ile tartıştığı esnada mağdurenin boğazını tutarak saçını çektiği ve tüm mağdurları ‘sizi öldürüp kanınızı içeceğim, bugün bu evde kan çıkacak’ demek suretiyle tehdit ettiği olayda; mağdur ...’e yönelik tehdit suçunu kesin nitelikte mahkumiyet hükmü kurulan kasten yaralama suçu ile birlikte işlediği anlaşılmalı, bu mağdura yönelik tehdit suçuna ilişkin hükmün CMK’nın 253/3. maddesi uyarınca uzlaşmaya tabi olmadığı ancak, diğer mağdurlara yönelik tehdit eylemleri yönünden, 02/12/2016 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak aynı tarihte yürürlüğe giren 6763 sayılı Kanununun 34. maddesiyle değişik 5271 sayılı CMK’nın 253. maddesi ve maddeye eklenen fıkraya göre uzlaşma hükümleri yeniden düzenlenmiş ve sanığa isnat edilen TCK’nın 106/1. maddesi kapsamındaki tehdit suçunun uzlaştırma kapsamında bulunduğu anlaşılmalı olmakla, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 2 ve 7. maddeleri de gözetilerek, diğer mağdurlar ... ve ...’e yönelik tehdit eylemine ilişkin uzlaştırma işlemi uygulanarak sonucuna göre TCK’nın 43/2. maddesinin uygulanması yönünden sanığın hukuki durumunun tekrar değerlendirilip belirlenmesinde zorunluluk bulunması bozmayı gerektirmiştir.”¹⁷ Bu kararın isabetli olmadığı görüşündeyiz. Kararda mağdurların farklı olduğu, uzlaştırma kapsamına giren suç ile girmeyen suçun birlikte işlendiğinin anlaşıldığı belirtilmiştir. Fakat Yargıtay, CMK m.253/3’de mağdurların aynı olması gerektiğine dair bir ibare olmadığı halde böyle bir ibare varmış gibi ele alarak karar vermiştir. Yargıtay bu kararında fail lehine hareket etmek isterken CMK madde 253/3’ün açık lafzına aykırı hareket etmiştir.

24.11.2016 tarihli ve 6763 sayılı kanun ile CMK m. 253/3’de yer alan etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar ile ibaresi madde metninden çıkarılmıştır. Bu sebeple söz konusu suçların artık uzlaştırma kapsamında olduğu söylenebilir.

¹⁷ Yargıtay 4. Ceza Dairesi’nin 12.07.2017 gün, 2016/15388 E. ve 2017/19276 K. sayılı kararı.

2016 yılında 6763 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler ile uzlaştırma kapsamına giren suçlar genişletilmiştir. Doktrinde sıklıkla malvarlığına karşı suçların uzlaştırma kapsamında olmaması eleştirilmekteydi. 2016 yılındaki değişiklik ile hırsızlık (TCK md.141) ve dolandırıcılık (TCK md.157) suçları, uzlaştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Ancak bu iki suç tipinin yalnızca basit şekli için uzlaştırmaya gidilebileceği düzenlenerek; nitelikli halleri kapsam dışı bırakılmıştır. Fakat uygulamada her iki suç tipinin de çoğunlukla nitelikli halinin işlendiği göz önüne alınırsa, uzlaştırmamanın kapsamının genişletilmesinde amaçlanan hedefe ulaşamayacağından yapılan düzenlemenin yetersiz olduğu kanaatindeyiz.

B. Suçun İşlendiğine Dair Yeterli Şüphe Bulunması

CMK m. 253/4'de suçun uzlaştırma kapsamında olmasının yanı sıra kamu davası açılması için yeterli şüphenin bulunması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Bu durumda suçun uzlaştırma kapsamında olması uzlaşma yoluna gidilmesi için yeterli değildir. Bunun yanı sıra Cumhuriyet savcısının bir suçun işlendiği konusunda yeterli şüpheye, yani iddianamenin düzenlenebilmesi için aranan şüphe derecesine ulaşmış olması gerekecektir (CMK m. 170/2). Suç şüphesi altında bulunan kişinin suçu kabul etmiş olması aranmamaktadır.¹⁸ Nitekim TCK m. 73/8'de uzlaşmanın ön şartı olarak failin suçu kabul etmesi koşulu aranmaktaydı. Bu koşul 5560 sayılı Kanun'un 45. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır. Aynı zamanda failin uzlaşma teklifini kabul etmesi de suçu kabul etmesi anlamına gelmemektedir. Failin bu durumda ona tanınan hakkı kullandığını söylemek yerinde olacaktır. TCK m. 253/4'de yer alan düzenlemeden iki farklı sonuç çıkarılabilir. Birincisi, Cumhuriyet savcısının kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verebileceği durumlarda dosyayı uzlaştırma sürecini başlatmak üzere uzlaştırma bürosuna göndermesi mümkün değildir¹⁹. İkincisi ise Cumhuriyet savcısının bir suçun işlendiğine dair yeterli şüpheye ulaşana kadar yaptığı soruşturma

¹⁸ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu m.73'de "Failin Suçu Kabullemesi" şartı aranmaktaydı; Ayrıntılı bilgi için: Kaymaz, Seydi, Gökcan, Hasan Tahsin, Türk Ceza Ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma Ve Önödeme, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, 2005, Ankara, s. 84.

¹⁹ Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, s. 835.

sonucunda uzlaştırma usulünü harekete geçirmesi, uzlaştırma kurumunun kötüye kullanılmasının da önüne geçilmesini sağlar; kişilerin başkalarına suç isnat ederek haksız kazanç sağlama amaçlarına engel olduğu söylenebilir²⁰.

C. Fail Ve Mağdurun Özgür İradeleri İle Bir Edim Üzerinde Anlaşmış Olmaları

Uzlaşma teklifinin kabul edilmesi de, uzlaşmanın olumlu sonuçlanıp fail ve mağdurun bir edim üzerinde anlaşmış olmaları da özgür iradeleri ile gerçekleşmiş olmalıdır²¹. Bununla birlikte CMK m. 253/17 uyarınca Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayanıp dayanmadığını denetler.

Fail veya mağdurun reşit olmaması durumunda uzlaşma teklifinin, kabulünün ve uzlaşma sürecinde anlaşmanın sağlanmasının yasal temsilcisinin sorumluluğunda olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda teklifin yasal temsilcilere yapılması gerekmektedir.

Birden fazla kişinin mağduriyetine veya zarar görmesine sebebiyet veren bir suçtan dolayı uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için mağdur veya suçtan zarar görenlerin hepsinin uzlaşmayı kabul etmesi gerekir (CMK m. 253/7). Uygulamada uzlaşmayı kabul etmesi gerekir ibaresinin uzlaşma teklifi olarak yorumlandığı söylenebilir; yani birden fazla kişinin mağdur ya da suçtan zarar görmüş olması durumunda bu kişilerin hepsinin uzlaşma teklifini kabul etmesi gerekmektedir. Uzlaşma teklifini kabul ettikten sonra her bir mağdur veya suçtan zarar gören kişi ile anlaşmış olunması şartının aranmakta olmadığı söylenebilir. Uygulamada bu şekilde yorumlanıp uygulanan maddenin tereddütte yer vermeyecek şekilde düzenlendiği söylenemez. Uzlaşmayı kabul etmesi gerekir ibaresi uzlaşma teklifi veya uzlaşmanın sağlanması olarak anlaşılabilir; zira CMK m. 253'de birçok kez uzlaşma teklifi ifadesi de kullanıldığı düşü-

²⁰ Centel, Zafer, s. 529.

²¹ Artuk, Mehmet Emin, Gökçen, Ahmet, Yenidünya, A. Caner, Gerekçeli Ceza Kanunları, Turhan Yayınevi, 6. Baskı, 2007, Ankara, s. 759.

nüldüğünde burada kanun maddesinin daha açık bir düzenleme getirmesi gerektiği görüşündeyiz.

Bunun yanı sıra aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, ancak uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanır (CMK m. 255/1). Bu durum uzlaşmanın şahsiliği²² olarak da adlandırılabilir. Birden fazla olan şüphelilere tanınan hakkın birden fazla mağduru olan suçlarda uzlaşmayı kabul eden mağdur veya mağdurlara neden tanınmadığına dair hukuki bir açıklama getirmek mümkün değil ve bu durumun tartışmaya açık bir düzenleme olduğu söylenebilir²³. Bununla birlikte suçun birden fazla kişi tarafından işlenmesi durumunda uzlaşan kişi uzlaşma hükümlerinden yararlanacağına göre, mağdurun burada uzlaşacağı kişiyi ve/veya cezalandırılacak kişiyi seçme hakkına sahip olduğu da söylenebilir. Şikâyete bağlı suçlarda, örneğin şikâyet hakkı olan kişinin suçu işleyen kişileri değil, olayı şikâyet ettiğini söylemek mümkündür; bununla birlikte şikâyet hakkı olan kişi şikâyet hakkını kullanırsa bu durum suçu işleyen kişiler arasında bir ayırım yapılmaksızın her birinin cezalandırılması sonucunu da doğurur. Aynı şekilde, şikâyetin geri alınması da her bir suç ortağı için geçerli olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, uzlaşma kurumunda getirilen bu düzenleme ile birlikte dolaylı olarak mağdur veya suçtan zarar görenin şikâyet kurumunda ulaşması mümkün olmayan bir sonuca uzlaştırma kurumunun uygulanması ile birlikte ulaşabileceği söylenebilir²⁴.

D. Edimin Yerine Getirilmesi

Uzlaştırma sonucunda şüpheli veya sanığın edimi yerine getirmeyi kabul etmesi gerekmektedir. Bu koşul açıkça düzenlenmemiş olsa da CMK m. 253/19'dan bu sonucu çıkarmak mümkündür. Ayrıca belirtmek gerekir ki CMK'da edimin ne olacağı ile ilgili hiçbir düzenleme ge-

²² Kaymaz, Gökcan, s.115. Adı Geçen Yazarlar, TCK'nın 73. maddesinin son fıkrasına göre uzlaşan faille şikâyetin geri alınmasının sirayet etmeyeceği görüşündedirler.

²³ Erdem, Mustafa Ruhan, Eser, Ferda, Özşahinli, Pakize Pelin, 100 Soruda Uzlaştırma, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, 2017, Ankara, , s. 143.

²⁴ Ketizmen, s. 7.

tirilmemiştir. CMUY m. 33/1'de konunun daha kapsamlı düzenlendiği görülmektedir. Buna göre taraflar uzlaştırma sonunda belli bir edimin yerine getirilmesi hususunda anlaşmaya vardıkları takdirde aşağıdaki edimlerden bir ya da birkaçını veya bunların dışında belirlenen hukuka ve ahlaka uygun başka bir edimi kararlaştırabilirler şeklinde ifade edilmiştir. Edim olarak CMUY m. 33/1 a – e'de fiilden kaynaklanan maddi veya manevi zararın tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hale getirilmesi; mağdurun veya suçtan zarar görenin haklarına halef olan üçüncü kişi ya da kişilerin maddi veya manevi zararlarının tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hale getirilmesi; bir kamu kurumu veya kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluş ile yardıma muhtaç kişi ya da kişilere bağış yapmak gibi edimlerde bulunulması; mağdur, suçtan zarar gören, bunların gösterecekleri üçüncü şahıs veya bir kamu kurumu ya da kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluşun belirli hizmetlerinin geçici süreyle yerine getirilmesi; topluma faydalı birey olmayı sağlayacak bir programa katılımın sağlanması; mağdurdan veya suçtan zarar görenden özür dilenmesi sıralanmaktadır. Bu edimlerin örnek olarak belirlendiği söylenebilir. Taraflar bu sayılanların dışında hukuka ve ahlaka uygun her türlü edim konusunda uzlaşma sağlayabilirler; hatta uzlaşma sürecinde edim olmadan da uzlaşabilirler (CMUY m. 33/2).

Soruşturma evresinde gerçekleşen uzlaşma sonucunda şüphelinin edimini defaten yerine getirmesi halinde, hakkında kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksitli bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde, 171 inci maddedeki şartlar aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararından sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, 171 inci maddenin dördüncü fıkrasındaki şart aranmaksızın, kamu davası açılır. Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır (CMK m. 253/19).

Uzlaşmanın kovuşturma evresinde gerçekleştiği takdirde mahkeme, uzlaşma sonucunda sanığın edimini defaten yerine getirmesi halinde davanın düşmesine karar verir. Edimin yerine getirilmesinin iler tarihe bırakılması, taksidde bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde; sanık hakkında, 231 inci maddedeki şartlar aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir. Geri bırakma süresince zamanaşımı işlemez. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, mahkeme tarafından, 231 inci maddenin on birinci fıkrasındaki şartlar aranmaksızın hüküm açıklanır.

TCK m. 253/19'dan çıkarabileceğimiz sonuç uzlaşma sonucunda edimin yerine getirilmemesi durumunda uzlaşmanın da gerçekleşmeyeceğidir.

III. SORUŞTURMA EVRESİNDE UZLAŞTIRMA

A. Uzlaştırma Müzakerelerinin Usulü

Yargıtay, uzlaştırmanın asıl olarak soruşturma safhasında yapılması gerektiği, kovuşturma aşamasında uzlaşma hükümlerinin uygulanmasının ise istisnai olarak suçun uzlaşma kapsamında olduğunun ilk defa duruşmada anlaşılması halinde mümkün olduğunu belirtmiştir²⁵.

Soruşturma konusu suçun uzlaşmaya tâbi olması ve kamu davası açılması için yeterli şüphenin bulunması halinde, dosya uzlaştırma bürosuna gönderilir (CMK m. 253/4). Uzlaştırma bürosu, Cumhuriyet başsavcılığı bünyesinde kurulan bir bürodur (CMK m. 253/24). Uzlaştırımacı, büro tarafından görevlendirilir; yani büroda uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet savcısının onayı ile görevlendirilir. Getirilen bu yeni düzenleme ile birlikte CMK m. 253/9'de yer alan ve uzlaştırmanın bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından gerçekleştirilebileceğini öngören

²⁵ Yargıtay Ceza Genel Kurulu 22.01.2013 tarihli ve 1142/17 sayılı kararı.

ya da Cumhuriyet savcısı tarafından Türkiye Barolar Birliğine kayıtlı avukat veya hukuk öğrenimi görmüş kimselerin uzlaştırmacı olarak görevlendirilebileceğini düzenleyen fıkra kaldırılmıştır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki Adalet Bakanlığı Alternatif Çözümler Daire Başkanlığının yaptığı çalışmalar sonucunda Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) bünyesinde kurulan Uzlaştırmacı Portalı yeni elektronik düzenlemeler arasında yer almaktadır. Uzlaştırmacı görevlendirilmeleri artık bu Portal üzerinden yapılacaktır. Görevlendirilen uzlaştırmacı dosya sayısını, Cumhuriyet savcısının dosya ile ilgili yazılarını, yapacağı işlemleri de yine bu Portal üzerinden takip edebilecektir. Bunun yanı sıra hem uzlaştırmacı hem de taraflar “otomatik SMS” sistemi üzerinden cep telefonlarına gönderilen mesajlarla dosya ile ilgili bilgilendirileceklerdir. Bu şekilde taraflar, uzlaştırmacı onlarla iletişime geçmeden de uzlaştırmacının kimliği ve dosya hakkında bilgi sahibi olacaklar.

Görevlendirilen uzlaştırmacıya soruşturma dosyasında yer alan ve Cumhuriyet savcısınca uygun görülen belgelerin birer örneği verilir; ayrıca uzlaştırma bürosu uzlaştırmacıya, soruşturmanın gizliliği ilkesine uygun davranmakla yükümlü olduğunu hatırlatır²⁶ (CMK m. 253/11). CMK m. 22 ve 24’de belirtilen hâkimin davaya bakamayacağı haller ile ret sebepleri, uzlaştırmacı görevlendirilmesi ile ilgili olarak da göz önünde bulundurulur (CMK m. 253/10). Büro tarafından görevlendirilen uzlaştırmacı, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur. Şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması durumunda, uzlaşma bu kişinin kanuni temsilcileri ile yapılır. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar gören, kendisine uzlaşma teklifinde bulunulduktan itibaren üç gün içinde kararını bildirmediği takdirde teklifi reddetmiş sayılır (CMK m. 253/4 son cümle).

Uzlaştırmacı, dosya içindeki belgelerin birer örneği kendisine verildikten itibaren en geç otuz gün içinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandı-

²⁶ Ersoy, Uğur, Ceza Hukukunda Uzlaşma, Hukuk Gündemi Dergisi, Sayı: 2, 2005, s. 65.

rır. Uzlaştırma bürosu bu süreyi en çok yirmi gün daha uzatabilir (CMK m. 253/12). Resmi mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle mağdura, suçtan zarar görene, şüpheliye veya bunların kanuni temsilcisine ulaşılmaması halinde, uzlaştırma yoluna gidilmeksizin soruşturma sonuçlandırılır (CMK m. 253/6). CMK m. 253/8 gereğince uzlaşma teklifinde bulunulması veya teklifin kabul edilmesi, soruşturma konusu suça ilişkin delillerin toplanmasına ve koruma tedbirlerinin uygulanmasına engel değildir.

Uzlaştırma müzakereleri gizli olarak yürütülür. Uzlaştırma müzakerelerine şüpheli, mağdur, suçtan zarar gören, kanuni temsilci, müdafî ve vekil katılabilir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin kendisi veya kanuni temsilcisi ya da vekilinin müzakerelere katılmaktan imtina etmesi halinde bu kişi uzlaşmayı kabul etmemiş sayılır (CMK m. 253/13). CMK m. 253/14 uyarınca uzlaştırmacı, müzakereler sırasında izlenmesi gereken yöntemle ilgili olarak Cumhuriyet savcısıyla görüşebilir; Cumhuriyet savcısı uzlaştırmacıya talimat verebilir.

B. Uzlaştırmacının Özellikleri

Yukarıda da belirtildiği üzere CMK m. 253/24 uyarınca her Cumhuriyet başsavcılığı bünyesinde uzlaştırma bürosu kurulur. Uzlaştırmacılar, uzlaştırma bürosu tarafından avukatların veya hukuk öğrenimi görmüş kişilerin yer aldığı, Adalet Bakanlığı tarafından belirlenen uzlaştırmacı listelerinden görevlendirilir.

Uzlaştırmacı olmak isteyen kişilerin Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı tarafından belirlenen kuruluşlardan eğitim almaları gerekmektedir. Bu eğitim hem teorik hem de uygulamalı olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Eğitim sonrasında verilen katılım belgesi ile birlikte kişiler, yine Bakanlıkça belirlenecek uzlaştırmacı sınavına girme hakkına sahip olacaktır. CMUY m. 55/2 gereğince sınav yılda en fazla

iki kez yapılır. Uzlaştırma eğitimini tamamlayanların sicile kayıt olabilmeleri için yazılı sınavda başarılı olmaları zorunludur (CMUY m. 55/1)²⁷. Uzlaştırmacı kurumunda eğitim ve sınav koşulunun getirilmiş olması yerinde olmuştur. Teorik bilginin yanı sıra müzakere becerileri ve iletişim tekniklerinin de uzlaştırmacı olarak görev yapacak kişilerde büyük önem taşıdığı göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

CMUY m. 6'da uzlaştırmacı olarak görev alan kişilerin uyması gereken etik ilkeler düzenlenmiştir. Buna göre uzlaştırmacı görevini dürüstlük kuralları çerçevesinde bağımsız ve tarafsız olarak yerine getirir, tarafların ortak yararlarını gözetir, tarafların müzakerelerde yeterli ve eşit fırsatlara sahip olmasına özen gösterir. Ayrıca adalete hizmet etme bilinciyle, görevini etkin, zamanında ve verimli biçimde yerine getirmeyi, sunduğu hizmet kalitesini yükseltmeyi hedefler. Görevini yerine getirirken taraflara nazik ve saygılı davranır. Tarafların birbirlerine saygılı davranmaları ve müzakerelere iyi niyetle katılmaları konusunda tarafları bilgilendirir. Masumiyet karinesi gereğince şüpheli ya da sanığın suçluluğu hakkında ön yargılı olamaz, şüpheli ya da sanığa karşı bir tavır takınmaz. Görevini yerine getirirken taraflar arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yapamaz, itibar ve güveni sarsıcı davranışlarda bulunamaz. Taraflardan biriyle herhangi bir kişisel veya iş ilişkisinin bulunması, uzlaştırmacının sonucuna yönelik doğrudan veya dolaylı, malî veya diğer menfaatinin bulunması ya da taraflardan biri için uzlaştırma dışında bir yetkiyle görev yapması gibi bağımsızlığı veya taraflarla arasındaki menfaat çatışmasını etkileyebilecek ya da bu izlenimi verebilecek durumları açıklamadan görev yapamaz veya göreve devam edemez. Görev yaptığı olayla ilgili olarak daha sonra vekil veya müdafii olarak görev üstlenemez. Tarafsızlığından kuşku duyulmasına yol açacak şekilde kendisine veya bir başkasına doğrudan ya da dolaylı olarak herhangi bir menfaat temin edemez. Görevinin saygınlığını ve kişilerin adalete olan güvenini zedeleyen veya şüpheye düşüren her türlü davranıştan kaçınır.

²⁷ CMUY m. 59/1 uyarınca yazılı sınavda yüz üzerinden en az yetmiş puan alanlar başarılı sayılırlar.

CMK m. 22 ve 24'de belirtilen hâkimin davaya bakamayacağı haller ile ret sebepleri, uzlaştırmacı görevlendirilmesi ile ilgili olarak da geçerli olduğunu daha önce de belirtmiştik.

C. Uzlaştırma Müzakerelerinin Sonuçlandırılması

CMK m. 253/15 uyarınca uzlaşma müzakereleri sonunda uzlaştırmacı, bir rapor hazırlayarak kendisine verilen belge örnekleriyle birlikte uzlaştırma bürosuna verir. Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde, ne suretle uzlaşıldığı tarafların imzalarını da içeren raporda ayrıntılı olarak açıklanır. Hazırlanan raporun ayrıntılı olarak açıklanmış olmasının birçok konu açısından büyük önem taşımakta olduğu söylenebilir. Birincisi, uzlaşma raporu, kişinin edimini yerine getirmemesi durumunda ilam mahiyetini haiz belgelerden sayılmaktadır; ikincisi, Cumhuriyet savcısı CMK m. 253/19 son cümle gereğince, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayanıp dayanmadığını ve edimin hukuka ve ahlaka uygun olup olmadığını denetlemektedir; son olarak edimin tam olarak ne olduğu ve yerine getirilip getirilmediği de yalnızca ayrıntılı olarak düzenlenmiş bir rapor ile tespit edilebilir.

Uzlaştırma bürosu soruşturma dosyasını, raporu ve varsa, yazılı anlaşmayı Cumhuriyet savcısına gönderir. Cumhuriyet savcısı tarafından rapor öncelikle biçim yönünden, biçime uygun olması durumunda ise içerik yönünden incelenir²⁸. Raporun biçim yönünden uygun olup olmadığı Yönetmelik ekinde yer alan rapor örneğine göre belirlenirken, içerik yönünden uygun olup olmadığı ise hazırlanan rapor, yani dosya üzerinden, belirlendiği söylenebilir. Yani Cumhuriyet savcısı hazırlanan rapor doğrultusunda edimin hukuka ve ahlaka uygun olup olmadığını, edimin ifa edilmesinin olanaksız olup olmadığını, edimin yerine getiriliş şekli, zaman ve yeri gibi konuları denetler. Uzlaştırma sonucunun tarafların özgür iradelerine dayanması ise yine dosya üzerinden tespit edilmektedir. Burada tarafların Cumhuriyet savcısına uzlaştırma sonucunun özgür iradelerine dayanmaması konusunda bir beyan da bulunması gerektiği kanaatindeyiz.

²⁸ Aynı yönde: Erdem, Eser, Özşahinli, s.290.

Uzlaşma teklifinin reddedilmesine rağmen, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören uzlaştıklarını gösteren belge ile en geç iddianame-nin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaş-tıklarını beyan edebilirler (CMK m. 253/16). Fakat CMK m. 253/18 uyarınca uzlaşmanın sonuçsuz kalması halinde tekrar uzlaştırma yoluna gidilmesi mümkün değildir.

Uzlaşma sonucunda şüphelinin edimini defaten yerine getirme-si halinde, hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksitli bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde, 171 inci maddedeki şartlar aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararından sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilme-mesi halinde, 171 inci maddenin dördüncü fıkrasındaki şart aranmak-sızın, kamu davası açılır. Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır (CMK m. 253/19).

IV. KOVUŞTURMA EVRESİNDE UZLAŞTIRMA

A. Genel Olarak

CMK m. 254/1 uyarınca kamu davası açıldıktan sonra kovuşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması halinde ko-vuşturma dosyası, uzlaştırma işlemlerinin 253 üncü maddede belirtilen esas ve usule göre yerine getirilmesi için uzlaştırma bürosuna gönderilir. Yukarıda da belirtildiği üzere CMUY m. 22/1'de hangi durumların var-lığı halinde uzlaştırma usulü kamu davası açıldıktan sonra mahkemece yerine getirileceği açıkça düzenlenmektedir.

B. Uzlaşma Müzakerelerinin Sonuçlandırılması

Uzlaşma gerçekleştiği takdirde mahkeme, uzlaşma sonucunda sa-nığın edimini defaten yerine getirmesi halinde davanın düşmesine karar

verir. Edimin yerine getirilmesinin iler tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde; sanık hakkında, 231. maddede şartlar aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir. Geri bırakma süresince zamanaşımı işlemez. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, mahkeme tarafından, 231. maddenin on birinci fıkrasındaki şartlar aranmaksızın hüküm açıklanır. Görüldüğü üzere, soruşturma evresinde başlatılan uzlaştırma işlemlerinin usul ve esasları kovuşturma evresinde başlatılan uzlaştırma işlemlerinin usul ve esasları ile aynıdır. Aradaki fark soruşturma evresinde uzlaşmanın hukuki sonuçları kovuşturmayaya yer olmadığı kararı ya da kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı şeklinde gerçekleşirken, kovuşturma evresinde uzlaşmanın hukuki sonuçlarının davanın düşmesi kararı ya da hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı şeklinde gerçekleşiyor olmasıdır.

SONUÇ

Anglo-Amerikan Hukuku'na özgü bir kurum olan ve Anglo-Amerikan Hukuku'nun Kıta Avrupası Hukuku'na etkisiyle Avrupa'da da yaygınlaşan onarıcı adalet ve uzlaştırma kurumu 2005 yılında Türk Hukuku'na girmiştir. Uzlaştırma kurumunun Türkiye'de gerçekleştirilmiş olması, uzlaştırma kapsamına giren suçların genişletilmiş olması ve uzlaştırma kurumunun günümüzde büyük önem taşıması, onarıcı adalet ve uzlaştırmanın modern bir hukuk sisteminin olmazsa olmazlarından olduğu söylenebilir. Bir yandan adaletin ve toplum barışının sağlanmasının, diğer yandan ise yargının yükünün hafifletilmesinin amaçlanmakta olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, olumlu olan bu gelişmelerin yanı sıra, pratikte uzlaştırmanın da belirli bir standarda gelmesi gerekmektedir. Türkiye'nin genelinde uzlaştırmanın aynı şekilde uygulanması gerekmektedir; tebligat, usul işlemleri ve dosyanın uzlaştırmacıya verilmesi ile ilgili konularda usul birliği sağlanması şarttır. Pratikte özellikle küçük ilçelerde bulunan mahkemelerin kendi uzlaştırma usullerini yarattığını görebilmekteyiz. Zorunlu kılınan uzlaştırma eğitimlerinin bu konuda önemli bir adım olduğu söylenebilir. Yukarıda da değinilmiş

olan ve kanun maddesinde düzenlemelere ihtiyaç duyulan bazı konuların burada tekrar altını çizmek gerekmektedir. Birden fazla kişinin mağduriyetine veya zarar görmesine sebebiyet veren bir suçtan dolayı uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için, mağdur veya suçtan zarar görenlerin hepsinin uzlaşmayı kabul etmesinin gerekmekte olması hem konuya tam açıklık getirmeyen bir düzenleme olmuş, hem de birden fazla kişi tarafından işlenen suçlarda CMK m. 255'deki düzenlemenin ışığında eşit olmayan bir sonuç doğurmuştur. CMK m. 253/7'de uzlaşmayı kabul etmesi gerekir ifadesi yerine uzlaşma teklifini kabul etmesi gerekir şeklinde bir ifade kullanılması bu maddede ki düzenlemeye açıklık getirecektir. Ayrıca birden fazla kişinin mağduriyetine veya zarar görmesine yol açan bir suçla ilgili mağdur ya da suçtan zarar görenlerin hepsinin uzlaştırma teklifini kabul etmesi gerekirken; iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, uzlaşan kişinin uzlaşmadan yararlanmasının açıklanması mümkün olmayan bir eşitsizlik sağladığı söylenebilir. Ayrıca şikâyete bağlı suçlarda, mağdurun ya da suçtan zarar görenin olayı şikâyet ettiğini, yani birden fazla kişi tarafından işlenen şikâyete bağlı suçlarda şikâyet etmek istediği kişi seçemediğini de göz önünde bulundurursak, bu düzenlemenin şikâyet kurumunda engellenmek istenen durumun, şikâyete bağlı olan ve uzlaşma kapsamına giren suçlarda mümkün kılınmakta olduğunu da görmekteyiz.²⁹

Uzlaştırma kurumunda, tekerrür ile ilgili hiç bir düzenleme getirilmemiştir. Bir kişinin birçok kez uzlaştırmadan yararlanabilmesinin engellenmesi gerekmektedir³⁰. Böyle bir düzenleme olmadığından, toplumda uzlaştırma ile ilgili yanlış bir fikir oluşabilmektedir. Kişi uzlaşma kapsamına giren bir suçu birden fazla işlemiş olsa dahi, uzlaşarak ceza muhakemesinin sonuçlarından kurtulabilmektedir şeklinde bir algının oluşması yanı sıra; parası olanın adaleti satın aldığı algısı da oluşabilmektedir. Bu sebeple uzlaştırmının uygulanmasından sonra belli süreler içerisinde tekrar uzlaştırma kapsamına giren bir suç işleyen kişi hakkında uzlaştırma yoluna gidilmeksizin kamu davası açılması mümkün kılınması gerekmektedir.

²⁹ Şikâyetin bölünmezliği veya şikâyetin sirayeti olarak da tanımlanmaktadır; Aynı yönde Centel, Zafer, s. 95.

³⁰ Erdem, Eser, Özşahinli, s.7.

KAYNAKÇA

Akçay, Püren. Onarıcı Adalet Modeli Çerçevesinde Uzlaştırma ve Çocuk Mahkemelerinde Uygulanması, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 9, 2011

Artuk, Mehmet Emin, Gökçen, Ahmet, Yenidünya, A. Caner. Gerekçeli Ceza Kanunları, Turhan Yayınevi, 6. Baskı, 2007, Ankara.

Baytaç, Abdullah Batuhan, Onarıcı Adalet Genel Bir Bakış. İÜHFİM, CLXXI, Sayı: 1, s.117-130, 2013

Centel, Nur, Hamide Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku. 13. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Dölling, Dieter. “İşlenen Suçlar Nedeniyle, Suç Failleri Ve Mağdurları Arasında Ara Buluculuk (Mediation)”, (Özet Çev. Dönmezer, Sulhi) Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, (Yayına Hazırlayan, Yenisey, Feridun), 2005.

Duff, Antony. “Restoration And Retribution” Restorative Justice And Criminal Justice, Competing Or Reconcilable Paradigms (Ed. Von Hirsch, Andrew / Roberts, Julian V. / Roach, Kent / Schiff, Mara,) Oxford – Portland – Oregon, 2003.

Erdem, Mustafa Ruhan, Eser, Ferda, Özşahinli, Pakize Pelin. 100 Soruda Uzlaştırma, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2017.

Ersoy, Uğur. Ceza Hukukunda Uzlaşma, Hukuk Gündemi Dergisi, Sayı: 2, 2005.

Howard, ZEHR. Changing Lenses, A New Focus On Crimeand Justice, Herald Press, USA-Canada 2005.

Kaymaz, Seydi, Gökcan Hasan Tahsin. Türk Ceza Ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma Ve Önödeme, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2005.

İnceoğlu Asuman A. - Ulaş Karan. “Türkiye’de Ceza Davalarında Uzlaşma Uygulamaları: Hukuki Çerçevenin Değerlendirilmesi”, Onarıcı Adalet- Mağdur Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008.

Ketizmen, Muammer. Uzlaşmanın Sirayet Etmezliği İlkesinin Sonucu Olarak Mağdurun Yargılanacak Kişiyi Seçebilme Yetkisi” Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, 2012.

Özbek, Veli Özer, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, İlker Tepe. Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

Soygüt, Aslan, Mualla, Buket. Türk Ceza ve Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma Kurumu, İstanbul, 2008.

Sümer, Osman. Suç Önleme İşlevi Açısından Uzlaşma, Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi (Editörler: Güncel Önkal – Özgür Sari), Ankara 2013.

Toroslu, Nevzat, Feyzioğlu, Metin. Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Yayınları, 10. Baskı, Ankara, 2012.

Uludağ, Şener. Onarıcı ve Cezalandırıcı Adalet: Paradigma Değişikliğini Tetikleyen Şartlar, Polis Bilimleri Dergisi, C: 13 (4), 2011.

Ünver Yener/Hakeri Hakan. Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet, 5. Baskı, Ankara, 2012.

Yenisey, Feridun, Nuhoglu, Ayşe. Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara, 2017.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu 30.10.2007, 4- 200/219; 4.CD. 13.6.2007, 4984/5662.

Yargıtay 3. Ceza Dairesi'nin 05.05.2016 gün, 2016/938 E. ve 2016/11546 K. sayılı kararı.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu 22.01.2013 tarihli ve 1142/17 sayılı kararı.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 12.07.2017 gün, 2016/15388 E. ve 2017/19276 K. sayılı kararı.